

права. Том VIII-IX. – Київ. – Чернівці: Чернов. нац. ун-т, 2012. – С. 30-35.

4. Alexy R. The Dual Nature of Law // JVR 24th World Congress «Global Harmony and Rule of Law» (September 15-20, 2009, Beijing, China) Papers.Plenary Session.Beijing, 2009. – P. 257-274.

5. Плавич В.П. Проблеми сучасного праворозуміння теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз: [Монографія]/ Володимир Плавич. – Одеса: Астропринт, 2011. – 232 с.

6. Плавич В. П. Убежденность: философско-социологический анализ. – К.: Лыбидь, 1991. – С. 17.

7. Плавич В. П. Скрытая истина как продукт бессознательного творчества // Проблемы научного и технического творчества. Отв. ред. проф. Плавич В. П. – Одесса, ОНПУ, 1992. – С.191-194.

8. Бачинин В. А. Морально-правовая философия. – Харьков: «Консул», 2000. – С. 83.

9. Плавич В. П. Убежденность: философско-социологический анализ. – К: Лыбидь, 1991. – 208 с.

10. Кочубей Б. Перестройка сознания // Наука и жизнь. – 1988. - № 10. – С.84.

11. Enhancement of interpretation of legal norms and law enforcement, Geneva, Switzerland, December 2015 # 5. – P. 137-150.

12. Husserl G. Everyday life and the law // Husserl G. Recht and Welt. – Frankfurt am Main: Vittorio Klosterman, 1964. – P. 297-313.

13. Стовба А. В. Живет ли право в жизненном мире? К феноменологии права Герхарта Гуссерта// Проблемы философии права. Том VIII-IX. Київ, Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2012. – 496 с.

Рибка Наталія Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та методології науки Одеського національного політехнічного університету.

УДК: 111.6 + 316.42

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

У статті розглядаються труднощі та проблеми типологізації сучасних теорій діяльності. Автор пропонує особисте бачення до визначення типів теорій діяльності, визначаються їх суттєві ознаки та сутність. Особлива увага приділяється ідеологічному аспекту теорії діяльності, надається оцінка та визначаються загальні напрямки за критерієм належності до тієї чи іншої ідеології. Підкреслюються тенденції та суттєві складності у класифікуванні та типологізації сучасних теорій діяльності. Визначено, що превалювання синтетичності, міждисциплінарності, метатеоретичності теорій діяльності призводить до проблем їх ідентифікації, а також створює ризики еkleктичності.

Ключові слова: діяльність, теорія діяльності, дія, соціальна дія, діяльнісний підхід.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕОРИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ПРОБЛЕМЫ ТИПОЛОГИЗАЦИИ

В статье рассматриваются трудности и проблемы типологизации современных теорий

деятельности. Автор предлагает личное видение к определению типов теорий деятельности, определяются их существенные признаки и сущность. Особое внимание уделяется идеологическому аспекту теории деятельности, дается оценка и определяются общие направления по критерию принадлежности к той или иной идеологии. Подчеркиваются тенденции и существенные сложности в классифицировании и типологизации современных теорий деятельности. Определено, что превалирование синтетичности, междисциплинарности, метатеоретичности теорий деятельности приводит к сложностям их идентификации, а также создает риски эклектичности.

Ключевые слова: деятельность, теория деятельности, действие, социальное действие, деятельностный подход.

MODERN THEORY OF ACTIVITY: PROBLEMS OF TYPOGENIZATION

The article deals with the difficulties and problems of typology of modern theories of activity. The author offers a personal vision for determining the types of theories of activity, their essential features and essence are determined. The author pays attention to the ideological aspect of the theory of activity, an assessment is given and general directions are determined based on the criteria for belonging to one or another ideology. The trends and significant difficulties in classifying and typology of activity's modern theories are emphasized. It has determined the predominance of synthetic, interdisciplinary, aim-theoretical theories of activity that leads to difficulty in their identification, and also creates eclectic risks.

Key words: activity, the activity's theory, action, social action, activity approach.

Постановка проблеми. Слід зазначити, що діяльнісне розуміння людини і культури все ж виявилось дуже впливовим у філософії та науці й у ХХ столітті. Формування теорії діяльності, за умови стрімких змін дійсності, під впливом цієї самої діяльності, набуло виключного значення останніми десятиріччями, тому дослідники визначають надзвичайний потенціал теорії діяльності.

Так як теорії діяльності можна ефективно використовувати для вдосконалення і розвитку різних сфер соціальної практики (політики, економіки та виробництва, профілактичної медицини, військової справи і освіти), теорія діяльності, з точки зору її використання в соціальній практиці, виступає як інструментальна система проектування, конструювання, програмування (проектування виокремити як основний засіб розвитку соціальної практики), 3) діяльнісний підхід до соціальної практики формує систему практико-орієнтованих наук проектно-програмного типу; то вивчення особливостей діяльнісного розуміння суспільних процесів має велике значення.

Отже, діяльнісний підхід й досі визнається є одним із найактуальніших та ефективніших методологій. Французький соціолог А. Турен вважає, що сучасний розвиток діяльнісного підходу може дати нові методологічні основи подальшого розвитку соціологічної теорії й підвищенню її евристичних можливостей, називаючи соціальну дію – центральною категорією сучасної соціології [13:42].

Аналіз досліджень і публікацій. Наприкінці 80-х років минулого століття розгорнулася гостра дискусія про статус поняття діяльності, соціальної дії, діяльнісного підходу та їх полідисциплінарний характер, місце серед інших гуманітарних понять (суспільні відносини тощо).

За часів Радянського Союзу, проблематика діяльності та діяльнісного підходу до різного роду філософських сюжетів, починаючи від питань теорії пізнання і методології науки і закінчуючи філософською антропологією, була дуже популярна. Різні варіанти цього підходу

розроблялися Е. В. Ільєнковим, Г. С. Батищевим, М. К. Мамардашвілі, Г. П. Щедровицьким, Е. Г. Юдіним. Успішно розвивалася психологічна теорія діяльності, яка теж існувала в різних варіантах (один з них був представлений роботами А. Н. Леонтьєва, П. Я. Гальперіна, В. В. Давидовим (які продовжували і розвивали ряд принципів ідей Л. С. Виготського), інший – роботами С. Л. Рубінштейна і його школи).

В. О. Лекторский [8] висловлюється на захист даної проблематики, він підкреслює, що за радянських років діяльнісний підхід був своєрідним засобом протистояння марксизму-ленінізму, В. О. Лекторский згадує різку реакцію офіційних партійних інстанцій на тексти Г. С. Батищева, присвячені діяльнісній природі людини, драматичну долю Г. П. Щедровицького, в основі методологічної концепції якого лежав своєрідний варіант теорії діяльності.

Представники західної філософської та наукової думки також брали участь у дискусії з цього приводу, що призвело до появи активістського, або ж діялісно-активістського, або ж діялісного підходу. Лідерами цього напрямку є Дж. Александер, М. Арчер, П. Бурдье, Е. Гідденс, П. Штомпка та інші. Які запропонували концепції, що у своїй основі синтезують ідеї структуралізму, марксизму, феноменології, конструктивізму та характеризуються особливою пізнавальною та аналітичною цінністю у вивченні суспільств, що радикально змінюються.

Як ми вже визначили, теорія діяльності, що зародилася у надрах філософії ХІХ-першій половині ХХ сторіччя, отримала психологічну інтерпретацію і протягом 50-80-х рр. стала використовуватися в багатьох гуманітарних науках, набуваючи полідисциплінарний характер. До середини 80-х рр. в ній накопичилося багато спільних проблем, які потребують всебічного обговорення. З ініціативи групи західних фахівців у 1986 р. у Західному Берліні було проведено І Міжнародний конгрес з теорії діяльності, у якому брали участь вчені багатьох країн Європи, Азії та Америки, що працюють в області філософії, соціології, психології, культурології, педагогіки, фізіології і так далі.

Відтоді й досі систематично проводяться конгреси та різноманітні наукові заходи присвячені проблемам теорії діяльності, яка об'єднує вчених різних країн і різних дисциплін і тих, хто вивчає проблеми людської діяльності.

З'явилась ціла низка міжнародних наукових установ, що концентрують увагу саме на цій проблемі. Ця організація була названа Міжнародною постійною конференцією з досліджень теорії діяльності (ISCRAT – International Standing Conference for the Research on Activity Theory) [офіційний сайт – <https://www.iscar.org/about/legal-information/>], яка почала видавати англійською мовою спеціальний журнал з теорії діяльності.

Ті тематичні відділення, що функціонують в ISCAR, дають можливість визначити найбільш значущі напрямки розвитку теорії діяльності та найактуальніші проблеми:

- соціокультурні підходи до науки, технології, інженерних наук та математичної освіти (Sociocultural approaches to Science, Technology, Engineering and Mathematics Education);
- теорія діяльності та інформаційні технології (Activity-Theoretical Information Technology Design);
- культурна функціональна нейропсихологія (Cultural Functional Neuropsychology);
- культурно-історичні підходи до розвитку дітей та вивчення дітей (Cultural-historical approaches to children's development and childhood);
- діалектична психологія (Dialectical Psychology) [<https://www.iscar.org/about/legal-information/>].

Багато дослідників звертаються до обговорення окремих аспектів та проблем людської діяльності (психологічним, лінгвістичним, соціологічним тощо), зосереджуючись на аналізі окремих питань теорії діяльності: галузевих теоріях діяльності (соціологічні, психологічні,

економічні), або ж розглядають національні теорії соціальної дії (наприклад, у сучасній німецькій соціології: теорія комунікативної дії Ю. Хабермаса і теорія креативності дії Х. Йоаса) [10], креативність соціальної дії у сучасних соціологічних теоріях [15], діяльнісному підходу у соціології освіти [14], тенденціям розвитку психологічної теорії діяльності як світоглядної позиції діяльнісної психолінгвістики [6] та інші.

Але й спробам побудови класифікації та типологізації теорій діяльності присвячено багато робіт сучасних науковців (наприклад роботи І. Ф. Дев'ятко, В. О. Лекторського, Н. М. Мельнікової, В. Я Ядова).

Мета дослідження. Отже, теорії, що будуються на таких поняттях як «діяльність», «соціальна дія», «діяльнісний підхід» мають високий гносеологічний потенціал та дозволяють пояснювати явища індивідуального та соціального життя, а головне, передбачати майбутні зміни та розробляти проекти раціонального управління суспільними процесами. Таким чином, типологізація головних концептуальних напрямків розвитку теорії діяльності, що на сьогодні склалася у науковому пізнанні, виявляється важливим та актуальним завданням. У нашому дослідженні ми зосередимося на найбільш впливових (з нашої точки зору) та відомих тенденціях у розвитку теорії діяльності, а також зупинимося на визначенні основних труднощів типологізації філософських та наукових теорій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Необхідність типологізації філософських та наукових теорій діяльності цілком обґрунтована: як один з методів здобування достовірної інформації про об'єкт, завдяки типологізації можливо усунути невизначеність (ентропію) уявлень суб'єкта. Таким чином, стане можливим оцінити десятки робіт, поєднати їх у великі групи та з'ясувати загальну властивість об'єкта (у нашому випадку це сучасні уявлення про природу та особливості людської діяльності), систематизувати їх у різних вимірах та вимірах та аспектах [11].

Також, актуальність типологізації філософських та наукових теорій діяльності продиктована ідеологічним підґрунтям. «Ідеологічні пастки», які описують А. В. Горшков, В. В. Заделенов [3], та які містяться у марксистській політекономії і неокласичної економічної теорії, ще раз підтверджують тезу про те, що немає «чистої» економічної теорії. Будь-яка економічна теорія містить ідеологічну складову, яка може проявлятися на всіх етапах наукового дослідження: висунування гіпотези, методології, теоретичному обґрунтуванні гіпотези, емпіричної перевірки гіпотези.

Так, у дев'яності роки ХХІ століття під впливом нових парадигм, вслід за подінням радянської ідеології, теорія діяльності втратила колишню популярність. Діяльнісний підхід стали звинувачувати, по-перше, у зв'язку з ідеями марксизму; по-друге, з тим, що з його позицій, на думку критиків такого підходу, можуть бути пояснені не всі явища соціальної дійсності (наприклад, спілкування); по-третє, передбачається, що діяльнісний підхід був можливий лише в колишніх умовах, коли вітчизняні дослідники мали дуже обмежене уявлення про сучасних закордонних філософських концепціях [8]. На даний момент, коли захоплення ідеологічними мотивами в науці про суспільство виявило свою проблемність, увага до теорії діяльності як пояснювального принципу знову зростає, однак ґрунтується не на ідеології – будь то радянська (марксистсько-ленінська) або пострадянська (антимарксистська-ленінська) ідеологія. Російський академік філософ В. А. Лекторський доводить неспроможність всіх трьох звинувачень на адресу теорії діяльності і вважає, що «діяльнісний підхід в сучасних умовах не тільки має сенс, але і володіє цікавими перспективами» [8].

Отже, перша велика група теорій може бути об'єднана за ознакою походження від теоретичних засад та праць А. Н. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна, Л. С. Виготського. Сучасні дослідники [4,5,6,8,12,15] вважають, що радянська (та українська, як її частина) психолінгвістика з самого початку свого становлення розвивалася як діялісна, тобто в межах теорії діяльності, спиралася на традицію трактування мови як надбання людини, котра користується нею, на

діяльнісні погляди таких учених, як: І. М. Сеченов, О. О. Потєбня, Ф. Ф. Фортунатов, О. О. Шахматов, І. О. Бодуен де Куртене, Н. В. Крушевський, Є. Д. Поліванов, Л. С. Виготський, Л. В. Щерба, О. Р. Лурія, О. М. Леонтьєв, М. І. Жинкін, О. О. Леонтьєв. Саме це дозволило вітчизняній психолінгвістиці не перейти на розповсюджені деякий час у світовій науці позиції генеративної теорії і своєчасно подолати постулати структурної лінгвістики, яка помітно віддалялася від живого користувача мовою. Останні дослідження у галузі психологічної теорії діяльності відкривають нові можливості для розвитку діяльнісної психолінгвістики і досліджень проблем професійно-мовленнєвої діяльності її суб'єктів активних користувачів мовою, мовленнєвих особливостей.

Подовжуючи радянську традицію «теорії діяльності» та діяльнісного підходу, сучасний дослідник О. В. Брушлинський формулює суб'єктно-діяльнісний підхід [2]. Інтерпретувавши сутність діяльності, О. В. Брушлинський, по суті, продовжив розробку й концептуалізацію ідей С. Л. Рубінштейна щодо суб'єкта й діяльності [2:49]. Дослідник представив ідею суб'єктно-діяльнісного підходу і можливостей об'єднання його із системним підходом, розглянув питання про критерії становлення людини як суб'єкта власної діяльності. О. В. Брушлинський своїми працями запропонував подальший розвиток діяльнісного підходу в психологічній науці, довів, що діяльність людини є способом зв'язку людини зі світом.

Новий етап розробки психологічної теорії діяльності був намічений в останніх роботах В. В. Давидова та його колективу [4]. В. В. Давидов почав будувати психологічну теорію колективної діяльності. Також, за ідеями В. В. Давидова, була створена теорія навчальної діяльності, у рамках якої вивчається психологічний вплив навчання на дитину і зміни, що відбуваються під її впливом. Вводиться у науковий лексикон поняття системно-діяльнісного підходу (1985 р.) як таке, що означає синтез двох потужних та продуктивних підходів – системного (системний підхід розроблявся в дослідженнях як (І. В. Блауберг, В. М. Садовський, Е. Г. Юдін), Л. фон Бергаланфі, А. Д. Хол, Р. І. Фейджин, Б. Г. Ананьєв, Б. Ф. Ломов) та діяльнісного.

Проблемою у цьому разі є ідеологічна ситуація в Росії, як формулює Межуєв [9:33]: «принцип ідеологічного монізму, згідно з яким тільки одна ідеологія є правильною і може претендувати на панівне становище в суспільстві, зберігається у розумі більшості міркують на цю тему людей. Відмова від ідейного плюралізму породжує тенденцію до узурпації влади людьми з єдиною системою ідеологічних переваг». А, якщо мати на увазі той контроль та фінансову підтримку, яку Росія завжди надає тим, хто розділяє її ідеологію, наприклад такій впливовій міжнародній установі, як Міжнародна постійна конференція з досліджень теорії діяльності (ISCRAT – International Standing Conference for the Research on Activity Theory), то ігнорувати цей вплив не можливо.

Останнім часом соціологічні теорії діяльності стають найбільш відомими не тільки у наукових колах, але й набувають неабиякої популярності та впливовості. І цей факт має під собою раціональне пояснення – проблема соціальної дії є центральною для соціології, тому типові соціологічні визначення людської дії так чи інакше містять вказівку на спрямованість дії на деяку мету, тобто на те, що характеризує дію в якості інтенції, а також на те, що встановлюється за допомогою розуму співвідношення між інтенцією і обраними засобами, що визначає раціональність дії з точки зору наявних у чинного суб'єкта знань, об'єктивних можливостей і засобів [5].

Разом із впливовістю та популярністю соціологічних знань наука соціологія зазнає ідеологічних впливів: Берков В. Ф. [1:100] підкреслює, що у соціології спостерігається зрушення дослідницької уваги з вивчення об'єктивних соціальних процесів, соціальних спільнот, соціальних структур на аналіз їх відображення в свідомості окремих груп осіб, лунають заклики реконструювати соціальний процес з позиції крайнього суб'єктивізму. Далі дослідник [1] зазначає, що теоретичне осмислення, внаслідок непродуктивного механічного

запозичення теорій, відображає та пояснює із великим запізненням ті корінні зміни, що відбуваються в суспільних відносинах, які складаються на етапі переходу до постіндустріального суспільства.

У спробах типологізувати та упорядкувати соціологічне знання, що виробляється на тему «діяльності», «соціальної дії», «теорії діяльності», «діяльнісного підходу» ми зіштовхуємось із значними складнощами. Так, у спробах класифікувати соціологічні теорії діяльності, І. Ф. Дев'ятко [5] відмічає логічні і змістовні труднощі раціонального пояснення дії та застосовує складну систему класифікування, виокремлюючи, спершу, інтерпретативні теорії діяльності та теорії практичної раціональності; далі авторка впорядковує течії та напрями у хронологічному порядку, потім поділяє їх на змістовні одиниці. Окрім того, Дев'ятко називає десятки імен, намагаючись створити відповідну класифікацію, так до сучасних інтерпретативних теорій діяльності вона відносить: драматургічну соціологію І. Гофмана, етнометодологію Х. Гарфінкеля, теорію структурації Е. Гідденс, реляційну соціологію М. Емірбайера, неопрагматистській синтез в теорії дії, а до теорій практичної раціональності авторка відносить біхевіоризм та необихевіористські теорії обміну (Б. Скіннер, Дж. Хоманс, П. Блау, Р. Емерсон), «постмодерністські» теорії практичної раціональності, теоретико-ігрові моделі раціонального дії та еволюція співпраці, теорії суспільного вибору як соціальний обмін (Дж. С. Коулмен, Дж. Елстер).

Не складно помітити, що серед соціологічних теорій присутні і такі, що можна називати психологічними або ж економічними. Це свідчить про значну тенденцію до синтетичності у сучасних уявленнях про природу людської діяльності, яка говорить про особливості сучасної людської діяльності та про активні пошуки подолання парадигмальної кризи соціології [5].

Дійсно, на засадах глибокого та ґрунтовного аналізу соціологічних теорій діяльності І. Ф. Дев'ятко [5] зазначає, що еволюція теорій діяльності – від класичної концепції соціальної дії, запропонованої М. Вебером, до сучасних «постмодерністських» концепцій – у цілому характеризується зростанням ролі нормативистського і холістського припущень в трактуванні природи діяльності (Т. Парсонс, Ю. Хабермас) в «модерністської» фазі, а також наростаючими в поточній фазі розвитку соціологічної теорії тенденціями до синтезу з прагматистськими (Дж. Дьюї, Дж.Г. Мід) і феноменологічними (Шюц) уявленнями про процесуальну, рефлексивну і ситуативну природу дії.

На тлі парадигмальної кризи гуманітарних наук взагалі, та соціології зокрема, спроби вирішити кризу роблять теоретики активістсько-діяльнісного напрямку (наприклад, М. Арчер, Е. Гідденс, П. Штомпка та ін.), у галузі економічної науки – неоінституціоналісти. Один з виходів з кризи, що склалася або, принаймні, переконливу спробу, пропонують дослідники прагматистської і неопрагматистської орієнтації. Детальну характеристику прагматистської теорії діяльності надає М. Р. Пенькова [12], як показових представників цього напрямку вона виділяє теорію креативної дія Х. Йоаса та погляди М. Емірбайер і Е. Міші.

Аналіз креативної дії, як самостійної теорії та особливого підходу у соціології, був розвинений Х. Йоасом. На основі неопрагматистського переосмислення ідей Т. Парсонса, Е. Дюркгейма, Дж.Г. Міда, Дж. Дьюї та ін. він здійснив реконструкцію сучасної теорії дії і запропонував ввести новий вимір – творчий аспект діяльності. Він обґрунтував необхідність включення креативності в аналіз будь-якого людського дії, що дозволяє вивчати його як безперервний, динамічний, спонтанний процес становлення самим собою. При такому розгляді концепція соціальності набуває більш гнучкий, творчий зміст та позбавляється жорстко структурного підходу.

Теорія креативної дії Х. Йоаса дозволяє переглянути основні соціологічні поняття, використовувані при аналізі людської дії: інтенціональність, сприйняття, ситуація, мета, план та мотив. Це сприяє розвитку більш точного розуміння сучасних структур індивідуального і колективного дії [12].

М. Емірбайер і Е. Міші підходять до аналізу діяльності за допомогою введення реляційного й часового аспектів. В їх концепції діяльність вивчається не тільки з точки зору інтенцій індивіда, але містить у собі три складові: звичку, уяву і судження. Характерними рисами діяльності, на їхню думку, є: емерджентність, спонтанність, рефлексивність, активність, реляційність, темпоральність і перформативність., М. Р. Пенькова [12] підкреслює, що теорія М. Емірбайера і Е. Міші являє собою новий варіант побудови синтетичної моделі, в центрі якої розташовані соціальні відносини. Вони досить переконливо доводять, що діяльність – це завжди діяльність стосовно чогось. Важко не погодитися з тим, що діячі, складаючи проекти або приймаючи рішення, співвідносять свою точку зору з точкою зору інших або зі своїм попереднім досвідом.

Остання тенденція веде до зсуву від телеологічної моделі «відокремленої» соціальної дії до конструкціоністської, постструктуралістської та неопрагматистської концепції, що підкреслює перформативний характер діяльності суб'єкта і розглядає її як спонтанну, проектну, довільну, рефлексивну, реляційну і креативну (І. Гофман, Х. Гарфинкель, Е. Гідденс, Х. Йоас, М. Емірбаер і А. Міші) [5].

Унаслідок, сучасний пошук синтетичної моделі, аби уникнути обмежень раціонально-інструментального та нормативно-орієнтованого підходів, концепцій волюнтаристської та детерміністської спрямованості, стає досить актуальною. Значний внесок в цьому напрямку був зроблений Т. Парсонсом, Е. Гідденсом, Ю. Габермасом, Дж. Александером і іншими. Але прагнення до багатовимірності, об'єднання в єдиний підхід не вилилося у створення універсальної концепції, що дозволяє вивчати активний, динамічний і емерджентним характер процесу діяльності. Як єдине джерело дії розглядалася, в кінцевому підсумку, рефлексивна складова людської свідомості.

Отже, ми повинні підкреслити той факт, що царюють не просто мультипарадигмальні та міждисциплінарні підходи, а, в наслідок економічного імперіалізму, стали активно застосовуватись економічні методи в інших суспільних науках і появилася ціла низка таких міждисциплінарних напрямків, як економіка права, економічна соціологія, теорія суспільного вибору та інші. Сучасні філософські та гуманітарні дослідження часто стоять на стику психології, нейробіології і економіки, це призводить до трансформації неокласичної моделі раціональної економічної поведінки «*homo economicus*»[7].

А. В. Горшков, В. В. Заделенов [3] підкреслюють, що «внутрішня» ідеологічність економічної теорії проявляється в мети, яку ставить перед собою дослідник і в особливостях його методології. Також автори наголошують, що метою дослідження може бути розкриття внутрішніх суперечностей економічної системи і перспектив її розвитку, а може бути «замазування» цих протиріч і захист існуючої економічної системи.

У ситуації з новітніми тенденціями у теоріях діяльності таке «замазування» цих протиріч і захист існуючої економічної системи може проявлятися у мультипарадигмальності та міждисциплінарності, коли відбувається поєднання несумісного. М. Р. Пенькова [12] відмічає еkleктичність сучасних теорій діяльності: при створенні теорій діяльності відбувається з'єднання досить різних за концептуальним змістом теоретичних традицій: феноменологічної, біхевіористської і прагматистської.

Висновки. Не зважаючи на ідеологічні контексти, діяльнісний підхід, категорії діяльність та дія є найбільш продуктивними філософськими, соціально-філософськими, соціологічними, психологічними та економічними категоріями, оскільки діяльнісний підхід у гуманітарних науках дозволяє пояснювати явища індивідуальної та соціального життя, передбачати майбутні зміни, розробляти проекти раціонального управління суспільними процесами.

Аналіз сучасного стану розвитку філософських та наукових теорій діяльності та соціальних дій та методології діяльнісного підходу дає змогу стверджувати те, що на розвиток теорій діяльності сильно впливають різні ідеологічні установки. Тому можна виокремити такі типи

головні типи ідеологічних впливів на формування теорій діяльності:

- це несоціалістичні впливи, які формують теорії діяльності, що мають походження зі школи радянської психології та філософії (від макротеорії, в яких головним фактором суспільного розвитку розглядалася політична боротьба, а підтримки порядку – влада чи нав'язані нею санкції (К. Маркс)), та наслідують ідеологічні зв'язки із представниками цих традицій можна вважати більшість пострадянських дослідників, які звертаються до вивчення та розробки теоріях діяльності, категорії «діяльність» та таке інше;
- Неоліберальні та неконсервативні ідеологічні впливи, які формують інший тип теорій діяльності: теорії представників західної наукової, перед усім соціологічної думки (інтерпретативні теорії, які розглядали поведінку індивіда на мікрорівні та, з цієї точки зору, абсолютизувати індивідуальну і суспільну раціональність (М. Вебер), яку можна зв'язати із ліберальною ідеологією, а також, в основу яких покладені ідеї конс'юмеризму та економізму;
- синтетичні теорії діяльності та соціальної дії останніх десятиріч, у яких робиться спроба подолання недоліків, обмеженості обох застарілих ідеологій, але відрізняються неоднорідністю та еkleктичністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Берков В. Ф. Воздействие идеологии на науку [Текст] / В. Ф. Берков// Социология. – 2015. – №2. - С. – 97-102.
2. Брушлинский А. В. Психология субъекта/ А. В. Брушлинский. – М.: Ин-т психол. РАН; СПб.: Алетейя, 2003. – 272 с.
3. Горшков А. В. Экономическая теория наука или идеология?/ А. В. Горшков, В. В. Заделенов// Вестник Челябинского государственного университета. Экономика. Вып. 31. – 2011. – С. 5-10.
4. Давыдов В. В. «Теория деятельности и социальная практика»/ В. В. Давыдов, Ю. В. Громько// Теория деятельности и социальная практика [Электронный ресурс]: докл. на III Междунар. конгрессе по теории деятельности. URL: http://www.situation.ru/app/j_art_973.htm (дата обращения: 24.04.2015).
5. Девятко И. Ф. Социологические теории деятельности и практической рациональности / И. Ф. Девятко. – М.: „Аванти плюс”, 2003. – 336 с.
6. Калмиков Г. В. Тенденції розвитку психологічної теорії діяльності як світоглядної позиції діяльній психолінгвістики/ Г. В. Калмиков// Психолінгвістика. –2012. – Вип. 10. – С. 41-49.
7. Комаровская Н. В. Эволюция «Homo economicus»/ Н. В. Комаровская// Вестник МГИМО. – 2016. – №1 (46). – С.129-142
8. Лекторский В. А. Наследие деятельностного подхода и современность / В. А. Лекторский // Восток: альманах. – 2006. – № 3 (39) [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.situation.ru/app/j_art_1126.htm.
9. Межуев В. М. Гуманитарная наука и идеология. Доклад // Российская гуманитарная наука: генезис и состояние. Материалы научного семинара. Вып. 2. М.: Научный эксперт, 2007. // <http://www.intelros.ru/pdf/Cm/8-39.pdf>.
10. Мельник Н. Н. Современные теории социального действия в немецкой социологии/ Н.Н. Мельник // Социологический альманах. – 2012. – №3. – С.408-414.
11. Надольний М. І. Типологічне моделювання у соціальному пізнанні / М. Надольний //

Філософські діалоги'2010. Вип. 4, Ч. 1: Філософсько-антропологічні читання: творча спадщина В.І. Шинкарука та сьогодення. — К., 2010. — С. 213-218.

12. Пенькова М. Р. Креативность социального действия в современной социологической теории: анализ прагматистских и неопрагматистских концепций [Текст]/ М. Р. Пенькова. — Москва: Изд-во МАИ, 2012. — 156 с.

13. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии/ Ален Турен. — М.: Научный мир, 1998. — 204 с. с. 42

14. Тюрина Ю. А. Деятельностный подход в социологии в исследовании отечественного образования / Ю.А. Тюрина// Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 12. — 2008. — Вып. 3 — С.295-306.

15. Ядов В. Я. Современное состояние мировой социологии /В. Я Ядов. // <http://www.polit.ru/lectures/2007/10/26/sociology/html-131k>.

Рудан Наталья — аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності державного закладу вищої освіти «Южноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК 130.2+332.158+17.023.32

СТАНОВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОЦЕССАХ ТРАНСФОРМАЦИИ ПОСТСОВЕТСКОГО ПРОСТРАНСТВА

В статье обосновывается становление и развитие современной экономической культуры в контексте глобальных изменений. Обосновывается влияние экономической культуры современного общества на систему ценностей. Изучаются основные тенденции развития постсоветского пространства. Автор настаивает на решающей роли гуманизации экономических отношений.

Ключевые слова: культура, экономическая культура, трансформация, эволюционная трансформация, социокультурная трансформация, постсоветское пространство, гуманизация экономических отношений.

СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ

У статті обґрунтовується становлення і розвиток сучасної економічної культури в контексті глобальних змін. Обґрунтовується вплив економічної культури сучасного суспільства на систему цінностей. Вивчаються основні тенденції розвитку пострадянського простору. Автор наполягає на вирішальній ролі гуманізації економічних відносин.

Ключові слова: культура, економічна культура, трансформація, еволюційна трансформація, соціокультурна трансформація, пострадянський простір, гуманізація економічних відносин.